

<https://helda.helsinki.fi>

Johdanto kuzushiji -kirjoitukseen: japanilaisten kirjoitusmerkkien historiasta

pyHata uQ , Yuki g}

2021-06

pyHata uQ , Y g} 2021 , Johdanto kuzushiji -kirjoitukseen: japanilaisten k
historiasta . .

<http://hdl.handle.net/10138/332674>

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Johdanto kuzushiji -kirjoitukseen: japanilaisten kirjoitusmerkkien historiasta

Luennoitsija: Post-doc tutkija Yuki Hata, Nagoyan yliopisto

Käännöksen editointi ja translitterointi: Yoshiko Osamitsu

Käännös: Laura Kenttä, Mika Testu Heiskanen, Yoshiko Osamitsu, Santtu Repo

Ohjaaja: japanin kielen yliopisto-opettaja Rie Fuse

Vuoden 2019 lokakuussa Helsingin yliopistossa pidettiin Kuzushiji-seminaari japanin kielestä ja kulttuurista kiinnostuneille. Seminaarissa professorit Mayumi Tsuda, Tōru Ishikawa, ja Takahiro Sasaki Keiō-yliopistosta sekä postdoc-tutkija Yuki Hata Nagoyan yliopistosta luennoivat japanin kielen kirjoitusmerkeistä ja kirjoitusjärjestelmästä sekä Japanin kirjallisuuden ja kirjojen historiasta.

Nelipäiväinen seminaari aloitettiin Yuki Hatan työpajalla ”Kuzushi-ji johdando”. Yuki Hata kertoi ensin hiraganojen historiasta ja kuzushijien taustasta luennossaan. Luennon jälkeen osallistujat kokeilivat itse kuzushijien lukemista luennoitsijan avustamana. Neljä opiskelijaa, Tetsu M Heiskanen, Laura Kenttä, Yoshiko Osamitsu ja Santtu Repo, käänsivät Hatan luennon japaniksi suomeen kielten maisteriohjelman japanin kielen projektikurssin puitteissa.

(Rie Fuse)

Hentaiganan jälkeen haluan puhua vielä lyhyesti japanin kielen kirjoitusmerkkien historiasta. Japanin kielessä ei alun perin ollut kirjoitusmerkkejä. Noin 1. vuosisadalla kanji-merkit tulivat kuitenkin Kiinasta. Kanjit muodostuvat merkityksestä ja äänteestä, niinpä esim. 波-merkin merkitys on ’aalto’ ja äänne on ”ha”, ja merkki voidaan lukea tietysti myös ”nami”. Japanilaisilla ei aluksi ollut omia merkkejä, joten he kiinnittivät huomiota kanjien merkitysten lisäksi näiden merkkien äänneasuun. Japanin kielen ilmaisemisessa kanjien merkitykset jätettiin sitten huomiotta, ja niitä alettiin käyttää osittain vain äänteiden kuvaamiseen.

Tällaista kanji-merkkien käyttöä sisältävä vanhin esimerkki löytyy Sudahachimangazookyoo -pronssipeilistä (jap. 隅田八幡画像鏡), joka on 400-luvulla valmistettu kansallisaarre. Siinä

lukee pelkillä kanji-merkeillä seuraavaa: ”癸未年八月日十 大王年 男弟王 在意柴沙加

宮時 斯麻 念長寿 遣開中費直 穢人 今州利二人等 取白上同二百旱 作此竟”⁶.

⁶ Teksti on laadittu silloin käytetyn kiinalaisen kieliopin mukaisesti ja kanji-merkkejä käytetään tässä

Mielenkiintoista tässä tekstissä on kuitenkin lihavoitu osa: ”意柴沙加”, joka sisältää muun muassa pensaikon 柴-merkin ja ”lisäämistä” merkitsevän 加-merkin jne. Tämä itse asiassa luetaan Oshisaka:ksi. Se on nykyäänkin Naran prefektuurissa sijaitseva paikannimi. Oleellista on, että koska tuolloin kauan sitten japanilaisilla ei ollut omia merkkejä, joilla pystyisi ilmaisemaan japaninkielisiä tavuja, tällä tavoin mm. paikannimiä alettiin ilmaisemaan lainaamalla kanji-merkkien äänneasuja merkityssisällöstä riippumatta.

Kanjeja alettiin käyttää äänteiden kuvaamiseen myös japaninkielisten henkilönnimien ilmaisussa. Kuvassa on Saitaman prefektuurissa sijaitsevasta Inariyama-kofun - kumpuhaudasta löydetty rautamiekka, johon on kirjoitettu:”獲加多支鹵大王”. Sanan loppuosassa 大王 merkitsee ”suurta kuningasta”, joten sitä edeltävän osan pitäisi olla nimi, suuren kuninkaan nimi. Se, mitä siihen on kirjoitettu, on itse asiassa Wakatakeru. Tässäkin sanassa jokainen ”suuren kuninkaan” kanjeja edeltävä merkki merkitsee vain äännearvoaan eikä merkitystään. Jos sen yrittää lausua *Wakatakeru*, japania osaavat huomaavatkin, että 加-merkki lausutaan ”ka” ja samalla tavalla, 多 -merkki luetaan ”ta”.

Japaninkielisiä erisnimiä alettiin siis kirjoittaa lainaamalla kanji-merkeistä ainoastaan lukutapa ja huomioimatta niiden merkityssisältö. Itse asiassa myöhemmin 600-luvulta lähtien erisnimien lisäksi myös japaninkielisiä yleisnimiä, lauseita sekä runoutta ylipäätään alettiin kirjoittaa samalla tavoin. Esimerkiksi 波奈 luetaan ”hana” ja sillä pyrittiin merkitsemään foneettisesti kukkaa. Tietysti jos se kirjoitetaan nyt, se täytyisi kirjoittaa merkillä 花, mutta jos kanji-merkkejä käytetään pelkästään äänteiden merkitsemiseen, kukaan voi kirjoittaa myös näin. Samalla tavalla 比登 luetaan ”hito”, ja tällä viitattiin ihmiseen eli 人. Tällaista japanin kielen foneettista kirjoitustapaa kutsutaan *man’yooganaksi* Japanin vanhimman runouden antologian *Man’yooshuun* (jap. 万葉集) mukaan. Man’yooshuussa esiintyy paljon foneettista kanji-

tekstissä pääasiassa osoittamaan paikan nimen äännettä.

merkin käyttöä. Kirjoitetussa tekstissä oli kuitenkin vielä pelkästään kanji-merkkejä, eikä vielä laisinkaan yksinkertaistettua hiraganaa tai katakanaa.

Siirrytään 700-luvulle. Tällä kertaa Yakushi-ji -temppeliin, ja siellä sijaitsevaan Buddhan jalanjälki -kiveen (jap. 仏足石歌碑 n.770). Siihen on kaiverrettu seuraavaa: ”美阿止都久留

伊志乃比鼻伎波 阿米尔伊多利 都知佐閑由須礼 知々波々賀多米尔 毛呂比止乃多

米尔”. Teksti saattaa näyttää ensisilmäyksellä absurdilta, mutta jos sen kääntää hiraganaksi,

siinä lukee näin: ”みあとつくる いしのひびきは あめにいたり つちさへゆすれ ちち

ははがために もろひとのために”. Tällöin (japania osaava) huomaa, että kyseessä on man’yooganalla kirjoitettu japaninkielinen runoteksti, vaikka merkitystä saattaa olla hieman vaikea tulkita. (/Man’yooganan ansiosta tuli mahdolliseksi kirjoittaa runoutta japaniksi.)

Esimerkiksi 波-merkki luetaan ”ha”, kuten mainitsin jo edellä, ja se esiintyy tässä tekstissä merkitsemässä foneettisesti japanin kielen *ha* -teemapartikkelia sekä äitiä tarkoittavaa *haha*-yleisnimeä. Ja jos tämän edellä olleen kirjoittaisi nykyjapanin merkistöillä, se kirjoitettaisiin näin: ”御跡作る 石の響きは 天に到り 地さへ揺すれ 父母が為に 諸人の為に”.

Man’yooshuussa japanin kielen tavuja ilmaistiin kanji-merkeillä, mutta siihen aikaan saman tavun ilmaisemiseksi käytettiin monia eri kanji-merkkejä. Esimerkiksi jos man’yooganalla halusi kirjoittaa a-tavua, saatettiin käyttää sanassa huojennus (jap. 安心) tai halpa (jap. 安い)

esiintyvää 安-merkkiä, rakkautta merkitsevää 愛-merkkiä tai sen pystyi myös kirjoittamaan

阿 -merkillä, joka esiintyy usein sukunimissä. Kirjoittajat valitsivat samaa äännearvoa merkitsevän kanji-merkin käytännön syistä tai oman makunsa mukaan. Tällä tavoin man’yooganassa käytettiin alun perin noin tuhatta eri kanji-merkkiä, mutta pikkuhiljaa vaikeasti kirjoitettavien, kirjoittaessa paljon vetomääriä vaativien kanji-merkkien käyttö väheni. Niinpä Heian-kauden puolessa välissä man’yooganassa käytettyjen kanji-merkkien lukumäärä supistui noin kolmeensataan. Samoihin aikoihin man’yooganan pohjalta viimein

kehitettiin (puhtaasti japanin kielen tavuja kuvaavia omia merkistöjä eli) hiragana- ja katakanamerkistöt⁷.

Kuten voi huomata, sanat hiragana (jap. 平仮名) ja katakana (jap. 片仮名) molemmat sisältävät kanjit 仮名. Tähän liittyy se, kuinka kanjeja kutsuttiin manoiksi (jap. 真名, jolla viitattiin virallisiin merkkeihin. Sen vastakohtana ”väliaikaisia merkkejä” alettiin kutsua kanoiksi. Hiraganat ja katakanat kehittyivät man’yooganasta niitä yksinkertaistamalla, mutta ne kehittyivät kumpainenkin hieman eri tavalla. Katakanan kehitykseen liittyy oleellisesti buddhalaisten munkkien ja oppineiden käyttämä kirjoitustapa, pikakirjoitus, jossa erotettiin monimutkaisesta kanji-merkistä osa edustamaan sen kokonaisuutta. Esimerkiksi 夕-katakana-merkki saatiin erottamalla 多-man’yoogana-merkistä joko ylempi tai alempi osa. Tästä poiketen hiraganat puolestaan kehittyivät sellaisessa man’yooganan yksinkertaistamisen prosessissa, jossa merkkien viivoja tai pisteitä voitiin yhdistellä siistimällä ja pelkistämällä. Tällä tavalla syntyi myös 波-kanjista は-hiraganamerkki.

⁷ Kanjeja ja kiinalaista kieliooppia käytettiin silloin virallisessa dokumentissa ja muissa tekstissä, esim. päiväkirjoissa ja kirjallisuudessa käytettiin kanoja.